

Adoptiolautakunta

Oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle

Adoptiolautakunnan ja lapsiasiavaltuutetun yhteisaloite adoptiolain jälkiarvioinnista sekä adoption jälkeisen tuen kehittämiseksi

Adoptiolautakunta toimii erityisenä asiantuntija-, lupa- ja valvontaviranomaisena adoptioasioissa (adoptiolaki 22/2012) sekä Haagissa vuonna 1993 tehdyn lasten suojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan yleissopimuksen (SopS 29/1997) tarkoittamana keskusviranomaisena. Adoptiolautakunnan täysistunnon tehtävänä on seurata kehitystä adoptioasioissa sekä tehdä tarvittaessa aloitteita adoptiota koskevissa kysymyksissä (adoptiolaki 86 § 5 mom.).

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa (laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004). Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on Suomessa lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus.

Adoptiolautakunnan ja lapsiasiavaltuutetun esitykset

Adoptiolautakunta ja lapsiasiavaltuutettu pitävät tärkeänä, että ministeriöt tunnistavat adoptiolain täytäntöönpanon arvioinnin tärkeyden. Adoptiolautakunta ja lapsiasiavaltuutettu kiinnittävät lisäksi ministeriöiden huomiota adoption erityisyyden huomioon ottamiseen kaikissa peruspalveluissa sekä erityisesti adoptoiduille ja adoptioperheille suunnattavien palvelujen saatavuuteen.

Adoptiolautakunta ja lapsiasiavaltuutettu esittävät oikeusministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle seuraavaa:

1. Esitämme, että adoptiolain täytäntöönpanosta tehdään kattava arviointi, joka sisältää:
 - lain yleisen jälkiarvioinnin
 - nimenomaisen lapsivaikutusten arvioinnin
 - adoptoitujen, adoptioperheiden sekä adoption lapsensa luovuttaneiden näkökulman, mukaan lukien ns. avoimeen adoption liittyvät kysymykset
2. Sosiaali- ja terveysministeriölle esitetään, että adoption erityisyyden huomioon ottamista eri peruspalveluissa kehitetään ja adoption jälkeisen tuen erityispalvelujen, kuten esimerkiksi terapiapalvelujen, saatavuutta parannetaan. Lisäksi esitetään, että adoptio-osaaminen eri palveluissa turvataan huomioimalla se ammattilaisten peruskoulutuksessa sekä lisäkoulutuksessa.

Dnro AD/136/2017

17.11.2017

Perustelut esityksille

Vuodesta 1985 lähtien vuoden 2016 loppuun mennessä on Suomeen saapunut kansainvälisen adoption kautta palvelunantajien välityksellä yhteensä 4 575 lasta. Vuonna 2016 Suomeen saapui kansainvälisen adoption kautta 58 lasta ja vuonna 2015 lapsia tuli 96. Suomessa arvioidaan olevan yhteensä noin 5000 ulkomailta adoptoitua. Lisäksi Suomessa on lukuisa määrä kotimaassa muutoin kuin perheen sisäisesti adoptoituja. Vuosittain näitä kotimaan vieraslapsiadoptioita toteutuu noin 30–50.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella on oikeus elämään, henkiinjäämiseen sekä kehittymisen edellytyksiin mahdollisimman täysimääräisesti (6 artikla). Lapsen edun tulee olla ensisijaisena harkintaperusteena kaikissa lasta koskevista toiminna (3(1) artikla). Adoption yhteydessä (21 artikla) lapsen etu on vieläkin tärkeämpi periaate. Se ei ole pelkästään "ensisijaisesti huomioon otettava seikka" vaan "kaikessa tärkeimpänä huomioon otettava seikka". Lapsen edun on oltava määräävä tekijä adoptiopäätöstä tehtäessä.ⁱ

Haagissa vuonna 1993 tehdyn lasten suojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan yleissopimuksen (Haagin sopimus) tavoitteena on vahvistaa takeet sille, että kansainväliset adoptiot toteutetaan lapsen edun mukaisesti ja kansainvälisessä oikeudessa tunnustettuja lapsen perusoikeuksia kunnioittaen (1 a. artikla). Haagin sopimus (artikla 9 c) asettaa keskusviranomaisen velvollisuudeksi ryhtyä itse tai muiden viranomaisten taikka asianmukaisesti valtuutettujen toimielinten välityksellä edistämään adoptioasioissa annettavien neuvonta- ja seurantapalvelujen kehittämistä valtioissaan. Haagin sopimus täydentää YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa turvattujen oikeuksien toteutumista kansainvälisissä adoptioissa.

Adoptiolain 2 §:n mukaan kaikissa lapsen adoptiota koskevista päätöksissä ja muissa toimenpiteissä on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen etua arviotaessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti siihen, miten voidaan parhaiten turvata pysyvä perhe sekä tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapselle, joka ei voi kasvaa omassa perheessään.

Adoptiolapsen edun toteutuminen edellyttää adoption erityisyyden tuntemista. Adoption onnistuminen sekä lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen edellyttävät myös hänen yksilöllisten tarpeidensa mukaista adoption jälkeistä tukea. Adoptiolapsen edun toteutuminen edellyttää myös adoptiolainsäädännön seuranta- ja arviointia.

Adoptiolain jälkiarviointi ja lapsivaikutusten arviointi

Vuonna 2012 voimaan tullut adoptiolaki uudisti adoptiolainsäädännön kokonaisuudessaan. Uudistamisen ensisijaisena tarkoituksena oli edistää lapsen edun toteutumista adoptioasioissa. Pyrkimyksenä oli myös muun muassa, että adoptioon mahdollisesti liittyviin ongelmiin puututtaisiin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Dnro AD/136/2017

17.11.2017

Adoptiolaki on ollut voimassa viisi vuotta. Nyt olisi tarpeen arvioida, onko lain tavoitteet saavutettu ja millaisia vaikutuksia lainsäädännöllä on ollut käytännön adoptioyössä.

Adoptiolain jälkiarvioinnin yhteydessä on tehtävä lapsivaikutusten arviointi. Lapsivaikutusten arvioinnin avulla selvitetään lapsen oikeuksien toteutumista ja lapsen etua adoptioprosessissa uuden adoptiolain aikana. Lapsivaikutusten arvioinnissa tulisi huomioida adoptoitujen lasten tilanne ja tarpeet kokonaisuudessaan. Arviointia varten tulee selvittää lasten omia näkemyksiä adoptiosta.

Jälkiarvioinnin tuloksia hyödynnetään adoptiolapsille ja -perheille suunnattujen palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä sekä lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Arvioinnin tuloksena esitetään päätöksentekoa varten mahdolliset suositukset muutosehdotuksista ja parannuksista lainsäädäntöön sekä palveluiden kehittämiseen.

Adoption jälkeinen tuki ja adoptoitujen sekä adoptiovanhempien tarvitsemat erityispalvelut

Ulkomailta Suomeen adoptoitujen lasten hyvinvointia ja terveyttä tutkivan FinAdo-tutkimuksenⁱⁱ mukaan Suomeen ulkomailta adoptoidut lapset ovat sopeutuneet pääosin hyvin ja pärjäävät hyvin. Kotimaasta adoptoitujen lasten hyvinvoinnista ei ole tiettävästi tehty FinAdo-tutkimuksen kaltaista tutkimusta. Niin kotimaasta kuin ulkomailta adoptoidut lapset ovat aina jossain määrin erityisen hoivan ja tuen tarpeessa.ⁱⁱⁱ Adoptiolasten joukossa on myös ryhmiä, joilla on erityinen riski ja tuen tarpeita. Osalla adoptoiduista lapsista on paljon eri riskitekijöitä tai taustallaan erityisen vaikeita kokemuksia.

Moni adoptoitu tarvitsee koko lapsuus- ja nuoruusiän ajan erityistä tukea ja huomiota tavanomaisen hoito- ja kasvatustyön lisäksi. Lapsi kohtaa perheeseen tullessaan useita kehityksen kannalta merkittäviä muutoksia. Hän kiinnittyy uuteen perheeseen, muodostaa uuden identiteetin ja mahdollisesti myös omaksuu uuden kielen ja kulttuurin. Lapsella on adoptiovanhempiin tullessaan aikaisemmat kokemuksensa ja taustansa, jotka voivat nostaa esiin erityiskysymyksiä. Perheessä voidaan tarvita tukea vuorovaikutussuhteiden ja kiintymyssuhteen kehittymiseen erityisesti adoption alkuvaiheessa. Lapsella voi olla erilaisia kehityksellisiä haasteita tai oppimis- tai tarkkaavaisuushäiriöitä. Yhä useampi adoptoitu lapsi tarvitsee myös lääketieteellistä hoitoa tai kuntoutusta. Myös adoptiovanhempien vanhemmuus on erityistä ja heidän omilla kokemuksillaan ja taustallaan on vaikutusta heidän vanhemmuuteensa. Vanhemmat ovat pääsääntöisesti hyvin valmistautuneita ja sitoutuneita adoptiovanhemmuuteen ja haluavat hakea apua lapselleen.

Adoption erityisyyden vuoksi adoptiovanhempien tilanne ja tuen tarpeet voivat olla erilaisia kuin muilla lapsiperheillä. Jokainen adoptio on myös yksilöllinen ja tuen tarve, sen ajankohta ja intensiteetti voivat vaihdella suurestikin. Adoptio- neuvonnassa perhettä kannustetaan hakemaan tukea matalalla kynnyksellä ja perheet odottavat saavansa tarvitsemaansa tukea eri elämänvaiheissa. Lasten ja perheiden peruspalveluissa ei kuitenkaan ole aina ymmärrystä adoption erityispiirteistä eikä adoptiolapsen ja -perheen erityisiä tarpeita osata

Dnro AD/136/2017

17.11.2017

välttämättä tunnistaa. Tuen ja erityispalvelujen saaminen voi olla vaikeaa. Myös lapsensa adoptioon luovuttavat biologiset vanhemmat tarvitsevat tukea.

Adoptioineuvonta on kuntalaisille lakisääteinen sosiaalipalvelu, jota tarjoavat joko kunnat tai toimintaa varten luvan saanut Pelastakaa Lapset ry. Adoptioineuvontaa annetaan sekä ennen adoptiota että sen vahvistamisen jälkeen. Adoptioineuvonnan antajan on adoptiolain 25 §:n mukaan tarjottava adoptiovanhemmille adoption vahvistamisen jälkeen mahdollisuus siihen, että adoptiolapsen ja -perheen erityisen avun ja tuen tarve selvitetään. Adoptioineuvontaa antava sosiaalityöntekijä kartoittaa tällöin yhteistyössä vanhempien kanssa adoptiolapsen ja perheen mahdollisesti tarvitsemat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut tai muut erityiset apu- ja tukitoimet. Adoptoidun tai adoptioerheen mahdollisesti tarvitsemien tukitoimien ja palvelujen järjestäminen ei kuulu adoptioineuvonnan antajan tehtäviin. Adoptioineuvonnan erityisen avun ja tuen tarpeen selvittämisen jälkeen tulee olla tarjolla palveluja, joissa on adoptioon liittyvää osaamista.

Osana adoption jälkeisen tuen kokonaisuutta on kansainvälisen adoptiopalvelunantajan adoption vahvistamisen jälkeen antama jälkipalvelu (adoptiolaki 92 §, 93 §, 33§ 2 mom. ja 3 ja 4 kohta). Jälkipalvelun tehtäviin kuuluvat tietojen antaminen adoptioasiakirjoista, avustaminen lapsen alkuperää koskevien lisätietojen hankkimisessa lapsen alkuperäisvaltiosta sekä tarvittavan tuen ja ohjauksen antaminen tietoja luovutettaessa. Palvelunantajat ovat myös vastuussa ulkomaiselle palvelunantajalle adoption seurantavaiheen kokonaisuudesta, esimerkiksi seurantaraporttien lähettämisestä. Kotimaan adoptioissa vastaavista jälkipalvelun tehtävistä huolehtivat adoptioineuvontaa antavat tahot.

Lapsen kasvun ja kehityksen kannalta ensimmäiset vuodet uudessa perheessä ovat tärkeitä. Varhainen tuki ja puuttuminen adoptiolapsen ja -perheen mahdollisiin ongelmiin sekä sektorirajat ylittävä yhteistyö vähentävät esimerkiksi raskaampien lastensuojelun toimenpiteiden tarvetta. Adoptio vaikuttaa lapsen ja nuoren elämään myös myöhemmissä elämänvaiheissa, esimerkiksi murrosiässä, joten jatkuva tai pitkäjänteinen ja/tai tarpeen mukaan uudelleen aktivoituva tuki eri kehitysvaiheissa ja muuttuvissa elämäntilanteissa on tärkeää.

Adoptoidun ja adoptioerheen erityisen tuen tarve tulee tunnistaa ja huomioida adoptioineuvonnan ja adoptiopalvelun lisäksi myös peruspalveluissa. Adoptiolapsen kannalta keskeisiä palveluja ovat neuvola, varhaiskasvatus ja koulu sekä perheiden tukipalvelut. Lapsen edun toteutumiseksi tulee lisätä näiden alojen ammattilaisten tietämystä adoption erityispiirteistä ja lapsen varhaisten kokemusten merkityksestä. Perustason adoptio-osaaminen tulee sisällyttää sosiaali- ja terveysalan, varhaiskasvatuksen ja opetustoimen peruskoulutuksiin ja siitä tulee tarjota myös lisäkoulutusta. Osa adoptoiduista lapsista tarvitsee lisäksi erityistä tukea esimerkiksi lastensuojelun ja lastenpsykiatrian erityispalveluissa. Näitä palveluja tulee kehittää ottaen huomioon adoptiolasten erityistarpeet ja palveluita tulee olla saatavilla tarpeen mukaan.

Dnro AD/136/2017

17.11.2017

Adoptiolapsen erityisyyden huomioon ottavien palvelujen hyvä toteuttaminen edellyttää lasten ja perheiden kokemustietoa siitä, millaisia tukitoimia adoptiolapset ja -perheet käytännössä ovat saaneet ja ovatko he pitäneet saamiinsa palveluja riittävinä ja laadukkaina. Palveluiden kehittämisessä tulisi hyödyntää myös Kouluterveyskyselystä saatavaa adoptiolapsia koskevaa tietoa. Suuri merkitys palvelujen kehittämisen ja lapsen edun toteutumisen kannalta olisi siitä tiedosta, kuinka moni adoptoitu tai adoptioperhe on ollut lastensuojelun asiakkaana, ja mitkä syyt ovat johtaneet lastensuojelun asiakkuuteen. Samasta syystä olisi tärkeää saada seurantatietoa myös adoptiolasten ja -nuorten huostaanotoista.

Helsingissä 17.11.2017

Merja Vuori
puheenjohtaja, adoptiolautakunta

Tuomas Kurttila
lapsiasiavaltuutettu

Minna Malviniemi
sihteeri, adoptiolautakunta

Merike Helander
lakimies, lapsiasiavaltuutetun toimisto

ⁱ YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon CRC/C/GV/14, kohta 38.

ⁱⁱ <http://finado.fi/in-finnish.html>

ⁱⁱⁱ Adoptioeuvonta. Opas Adoptioeuvonnan antajille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:21 (s. 17-)